ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС

УДК 347.77/78:342.951

<https://doi.org/10.31548/law2021.04.011>

НАЦІОНАЛЬНА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ТА ОХОРОНИ СФЕРИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

О.П. СВІТЛИЧНИЙ, доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного та господарського права,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Email: a.svetlichnyj@ukr.net

Анотація. За останні роки Україна отримала не тільки нове законодавство, нового регулятора, але й новий Національний орган з інтелектуальної власності. З ініціативи Міністерства економіки України, Кабінет Міністрів України 13.10.2020 р. № 1267-р, на виконання підпункту 1 пункту 7 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України від 16.06.2020 р. № 703-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності» визначив, що державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності» виконує функції Національного органу інтелектуальної власності.

Враховуючи, що державними структурами розглядалося шість варіантів утворення нового національного органу, визначення на тимчасовий період ДП «Український інститут інтелектуальної власності» в ролі Національного органу з інтелектуальної власності, з однієї сторони було оптимальним рішенням, а з іншої, система охорони інтелектуальної власності із внесенням змін до деяких законів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності, зазнала суттєвих змін, що не могло позначитися на всій системі охорони інтелектуальної власності в державі.

Ключові слова: інтелектуальна власність, законодавство, реорганізація, національний орган, система, структура

Актуальність.

Згідно з положеннями Конституції України, кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Держава гарантує громадянам свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом. Ці конституційні імперативні норми, покликані не тільки сприяти розвитку інтелектуальної власності, але й забезпечити право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності – об'єкт права інтелектуальної власності.

Огляд рейтингових позицій України стосовно створення об'єктів права інтелектуальної власності, свідчить про непоганий потенціал наших винахідників. Зокрема, за даними щорічних доповідей ВОІВ «Світові індикатори в сфері інтелектуальної власності» (World Intellectual Property Indicators), за узагальненим індикатором активності щодо подач заяв на об'єкти промислової власності ми перебуваємо у групі країн-лідерів (23-тє місце). До того ж за показником «патенти» посідаємо тільки 33-тє місце, а у рейтингу по промислових зразках (16-тє місце).

Однак, із набиранням чинності Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності» від 16.06.2020 р. №

703-ІХ, яким визначено повноваження Національного органу інтелектуальної власності (НОІВ), система правової охорони і розвитку інтелектуальної власності, зазнала суттєвих змін, що повинно позначитися на активності наукових пошуків по створенню об'єктів права інтелектуальної власності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Зважаючи на важливість проблеми, питання удосконалення охорони інтелектуальної власності, реформування законодавства, завжди були у центрі уваги науковців. Серед яких Г. Андрощук, Ю. Бошицький, М. Дубинський, М. Пушкар, О. Орлюк, О. Коротун, А. Кудін, А. Хрідочкін, О. Чомахашвілі та ін. Проте на фоні останніх змін в законодавстві, питання охорони інтелектуальної власності потребує подальшого дослідження.

Метою статті є аналіз сучасного стану охорони інтелектуальної власності, вітчизняного законодавства, а також питань правової доктрини у сфері соціально-економічного зростання, що забезпечують інновації та системи охорони інтелектуальної власності.

Результати.

Численні дискусії практиків, науковців та законодавців, які в останні роки звертали свою увагу на проблемні питання охорони інтелектуальної власності в країні, знайшло підтримку у стінах Парламенту, що вилилося в парламентські слухання «Побудова ефективної системи охорони інтелектуальної власності в Україні», які відбулися 16.12.2019 р. На парламентських слуханнях основні питання були присвячені прийнят-

тю Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020–2025 роки; змінам в державному управлінні системи охорони прав інтелектуальної власності та утворенню Національного органу інтелектуальної власності; прискоренню оновлення законодавства України відповідно до положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, підвищенню рівня захисту прав інтелектуальної власності.

Державний вплив впорядкування суспільних відносин у досліджуваній сфері здійснюється відповідно до встановлених нормами права, прав і обов'язків, проте сучасні тенденції правового регулювання не завжди враховують об'єктивну закономірність щодо забезпечення належної охорони та захисту прав правовласників об'єктів права інтелектуальної власності, права яких мають відношення до окремих правових режимів об'єктів права інтелектуальної власності, адже законодавець не завжди враховує практичну складову, яка виступає гарантом забезпечення охорони інтелектуальної власності (Svitlychnyy, 2021: 96).

Прийняття Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні, стали існуючі проблеми у цій важливій для економіки країни сфері суспільних відносин. Зокрема, в останні 30 років в Україні йде зниження патентної активності та якості пропозицій, які патентуються. Наші винахідники не бачать перспектив для реалізації своїх ідей або не мають коштів для патентування, бо весь процес від винаходу до патентування коштує від 5 до 15 тис. доларів. У світі переважна кількість патентів належить до 5-го і 6-го технологічних укладів, у нас – тільки до 3-го і 4-го. Така ситуація невинна. Відсоток

фінансування науки у ВВП в останні роки у нас становить приблизно 0,37–0,47 %, що в 10 разів менше, ніж, скажімо, в Ізраїлі. Повністю знищено висококваліфіковану галузеву та заводську науку. А з подачі закордонних радників весь час йдуть розмови про необхідність злиття університетської та академічної науки, що призведе до остаточного знищення і академічної науки. Кількість наукових працівників за останні 30 років теж істотно зменшилась. Нове обладнання для досліджень не закуповується (Хаустов, 2021).

На сьогодні Україна залишається у переліку країн, які не забезпечують захисту прав інтелектуальної власності та щодо яких ведеться спостереження Управлінням торгового представника США – країна перебуває у групі країн Priority Watch List. Серед основних проблемних питань: 1) несправедливе, непрозоре адміністрування системи організацій колективного управління, які відповідають за збір і розподіл роялті власникам прав; 2) широке використання неліцензійного програмного забезпечення українськими державними установами; 3) невиконання ефективних засобів боротьби із широкомасштабним порушенням авторських прав в Інтернеті. Через ненадання Україною належного та ефективного захисту прав інтелектуальної власності у грудні 2017 р. США оголосили про часткове зупинення для України пільг (згідно з Генеральною системою преференцій). У 2019 р. Сполучені Штати відновили деякі тимчасово зупинені пільги, визнаючи конкретні кроки, які ми зробили для реформування свого режиму захисту прав інтелектуальної власності. Наявність проблем у сфері захисту прав інтелектуальної власності засвідчують

і низькі позиції України у глобальних рейтингах: за показником «Захист інтелектуальної власності» у рейтингах Глобального індексу конкурентоспроможності 2019 р. країна посіла 118-те місце серед 141 країни; у рейтингу Індексу прав власності (IPRI-109) за субіндексом «Захист права інтелектуальної власності» серед 129 країн – 88-ме місце, у тому числі за показником «Сприйняття захисту ІР» – 105; за показником «Патентний захист» – 43; за показником «Піратство авторських прав» – 93-тє місце (Хаустов, 2021).

Ратифікувавши Законом № 1678-VII від 16.09.2014 р. Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, Україна взяла зобов'язання щодо спрощення створення і комерційного використання інноваційних продуктів та продуктів творчої діяльності на території Сторін і, досягнення належного та ефективного рівня охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Згідно Угоди права інтелектуальної власності включають авторське право, зокрема право на комп'ютерні програми і бази даних, а також суміжні права, права, пов'язані з патентами, зокрема патенти на винаходи у галузі біотехнологій, торговельні марки, фірмові найменування, якщо вони охороняються у формі виключного права інтелектуальної власності відповідним національним законодавством, промислові зразки, компонування (топографії) інтегральних мікросхем, географічні зазначення, зокрема зазначення походження, зазначення джерела походження, сорти рослин, охорону конфіденційної інформації та захист від недобросовісної конкуренції.

Статтею 168 Угоди також передбачено, що сторони можуть встановлювати власний режим вичерпання прав інтелектуальної власності з урахуванням положень Угоди ТРІПС від 15.04.1994 р., відповідно до якої термін «інтелектуальна власність» означає всі категорії інтелектуальної власності.

Нормами Угоди України та ЄС передбачено запровадження в Україні прогресивних європейських правових стандартів і норм законодавства, поширення знань щодо практики ЄС у сфері правового регулювання відносин інтелектуальної власності.

Відповідно до Положення про Міністерство економіки України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 р. № 459 (в редакції постанови від 17.02.2021 р. № 124), Мінекономіки є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує державну політику у сфері інтелектуальної власності, здійснює координацію діяльності та контроль за дотриманням Національним органом інтелектуальної власності законодавства у сфері інтелектуальної власності (НОІВ).

Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності» від 16.06.2020 р. № 703-IX, відповідно до якого НОІВ – державна організація, що входить до державної системи правової охорони інтелектуальної власності, визначена на національному рівні Кабінетом Міністрів України як така, що здійснює повноваження у сфері інтелектуальної власності, визначені цим Законом, іншими законами у сфері інтелектуальної власності, актами центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної

власності, та статутом, і має право представляти Україну в міжнародних та регіональних організаціях.

НОІВ діє: Апеляційна палата для розгляду заперечень проти рішень НОІВ щодо набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності, заяв про визнання прав на об'єкти інтелектуальної власності недійсними повністю або частково, заяв про визнання торговельної марки добре відомою в Україні та розгляду інших питань, що належать до його компетенції відповідно до законодавства; Атестаційна комісія – колегіальний орган НОІВ, основною метою діяльності якого є проведення атестації осіб, які висловили намір набутти право на зайняття діяльністю представника у справах інтелектуальної власності (патентного повіреного); Апеляційна комісія – колегіальний орган НОІВ, основною метою діяльності якого є розгляд скарг кандидатів у представники у справах інтелектуальної власності (патентні повірені) на рішення атестаційної комісії та розгляд скарг на дії представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених).

У питанні діяльності НОІВ слід погодитися з думкою, що статус «національного» повинен передбачати забезпечення охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності щодо всіх об'єктів права інтелектуальної власності, у тому числі й охорони права інтелектуальної власності щодо селекційних досягнень у рослинництві (сорт рослин) та тваринництві (порода тварин) (Коротун, 2019: 222).

Відповідно до норм вищевказаного Закону ДП «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент) є інституційною складовою державної системи правової охорони інтелектуальної власності та здійснює

наступні повноваження: приймання заявок, проведення їх експертизи, прийняття рішень щодо них (промислова власність); приймання і розгляд заявок на державну реєстрацію прав автора на твори науки, літератури і мистецтва, а також на реєстрацію договорів, що стосуються прав авторів на твори, здійснення їх реєстрації; здійснення державної реєстрації промислових зразків та видача свідоцтв; здійснення державної реєстрації географічних зазначень; здійснення державної реєстрації винаходів і корисних моделей, видача патентів на винаходи і корисні моделі; здійснення державної реєстрації торговельних марок, видача свідоцтв на торговельні марки; здійснення державної реєстрації компонувань, видача свідоцтв на компонування; видача свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір; визнання прав на промисловий зразок недійсними повністю або частково; визнання недійсними прав на винаходи і корисні моделі; опублікування офіційних відомостей про промислові зразки, торговельні марки, компонування, географічні зазначення, винаходи і корисні моделі у бюлетені; ведення державних реєстрів; здійснення підготовки, атестації та реєстрації представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених); ведення Державного реєстру представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених) тощо.

В Укрпатенті діє: Апеляційна палата з розгляду заперечень проти рішень щодо набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності, заяв про визнання прав на об'єкти інтелектуальної власності недійсними повністю або частково, заяв про визнання торговельної марки добре відомою в Україні; Комісія щодо погодження питань

про внесення позначення, що містить офіційну назву держави «Україна», до знака для товарів і послуг; Атестаційна комісія з проведення атестації осіб, які висловили намір набути право на зайняття діяльністю представника у справах інтелектуальної власності (патентного повіреного) та з розгляду скарг кандидатів у представники у справах інтелектуальної власності (патентні повірені) на рішення атестаційної комісії та розгляд скарг на дії представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених).

Наведене вказує, що на сьогодні функції по забезпеченню охорони інтелектуальної власності в Україні покладено на Національний орган інтелектуальної власності та Український інститут інтелектуальної власності.

Слід звернути увагу, що з метою охорони та захисту авторських та суміжних прав в Україні діє ДО «Українське агентство авторських та суміжних прав» (УААСП), яку було утворено з метою управління на колективній основі майновими правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав та інших правовласників, зокрема такими категоріями майнових прав, як використання об'єктів авторського права і (або) суміжних прав шляхом публічного виконання, запису, публічного сповіщення, публічної демонстрації, публічного показу, ретрансляції, відтворення творів, репрографічного відтворення (репродуктування), тиражування творів образотворчого мистецтва у промисловості, а також права слідування, сприяння зазначеним суб'єктам та іншим правовласникам щодо передачі прав, на використання творів науки, літератури і мистецтва на індивідуальній основі, представництва законних інтересів суб'єктів авторського

права і (або) суміжних прав та інших правовласників у державних і громадських органах та організаціях, здійснення окремих функцій за дорученням Уповноваженого органу управління.

Крім державної організації УААСП також діє громадська організація «Українська агенція з авторських та суміжних прав» – організація колективного управління правами авторів музичних, літературних, драматичних та інших творів мистецтва і науки. ГО «УААСП» управляє майновими правами українських авторів, а також представляє на території України інтереси зарубіжних правовласників на підставі договорів про взаємне представництво з іноземними авторсько-правовими організаціями.

Варто наголосити, що між вказаними організаціями існують численні спори щодо захисту авторських та суміжних прав, що призводить до численних позовів між цими організаціями, які розглядалися і розглядаються як у Господарському суді м. Києва, так в Північному апеляційному господарському суді. Наприклад, Справа № 910/18496/19 від 14.09.2021 р., що розглядалася в Північному апеляційному господарському суді. Тому суб'єкти авторського права та суміжних прав повинні виважено підходити до вибору організації яка здійснює управління їх правами.

Висновки і перспективи.

Поряд із створенням в Україні дворівневої структури із забезпечення охорони інтелектуальної власності, в державі існують проблеми не тільки щодо створення нових об'єктів права інтелектуальної власності, але й захисту суб'єктивних прав правовласників та їх законних користувачів, в державі ще не створено сприятливого

середовища комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності, законодавчого вирішення проблемних питань щодо розподілу прибутку між всіма учасниками задіяних у комерціалізації інтелектуальної власності.

Досвід провідних країн світу, зокрема, США, Китаю, Північної Кореї, Японії та інших країнах, свідчить, що саме інтелектуальна власність стала головною рушійною силою економічного розвитку і, як наслідок – зростання рівня життя населення. Вирішення вказаних та інших проблемних питань в царині інтелектуальної власності буде сприяти соціально-економічному зростання країни, забезпеченню ефективності інноваційних процесів та інновацій в нашій державі.

Список використаних джерел

1. Svitlychnyy O. P. The state system of intellectual property protection in Ukraine: development trends in modern conditions. *Pravo. Liudyna. Dovkillia*. 2021. № 1. P. 95–100.
2. Хаустов В. Інтелектуальна власність – останній шанс на вихід із кризи. URL: <http://www.golos.com.ua/article/340678> (дата звернення 15.10.2021)
3. Коротун О. М. Адміністративно-правові аспекти забезпечення охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності в Україні: проблеми теорії та практики правозастосування: монографія. Київ: НУБІП України, 2019. 294 с.

References

1. Svitlychnyy, O. P. (2021). The state system of intellectual property protection in Ukraine: development trends in modern conditions. *Pravo. Liudyna. Dovkillia*. №1: 95–100 (in Ukrainian).
2. Haustov, V. Intellectual property – the last chance to get out of the crisis. Available at: <http://www.golos.com.ua/article/340678> (in Ukrainian).
3. Korotun, O.M. (2019). Administrative and legal aspects of security rights of intellectual property subjects in Ukraine: problems of theory and law enforcement practices. Kyiv: NUBIP of Ukraine, 294 (in Ukrainian).

O.P. Svitlychnyy (2021). NATIONAL STRATEGY FOR DEVELOPMENT AND PROTECTION OF THE SPHERE INTELLECTUAL PROPERTY. Law. Human.

Environment, 12(4): 85-91. <https://doi.org/10.31548/law2021.04.011>

Summary. In recent years, Ukraine has received not only new legislation, a new regulator, but also a new National Intellectual Property Authority. On the initiative of the Ministry of Economy of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine 13.10.2020 № 1267-r, in pursuance of subparagraph 1 of paragraph 7 of section II «Final and transitional provisions» of the Law of Ukraine of 16.06.2020 № 703-IX «On Amendments to Certain Laws of Ukraine on the Establishment of a National Intellectual Property Authority» determined that the state enterprise «Ukrainian Institute of Intellectual Property» performs the functions of the National Intellectual Property Authority.

Given that the state structures considered six options for the formation of a new national body, the definition of a temporary state enterprise «Ukrainian Institute of Intellectual Property» as the National Intellectual Property Authority, on the one hand was the best solution, and on the other, the intellectual property protection system to some laws of Ukraine on the establishment of a national intellectual property body, has undergone significant changes, which could not affect the entire system of intellectual property protection in the state.

Keywords: intellectual property, legislation, reorganization, national authority, system, structure